

206/
21.

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE
(ALÁPÍTOTTA: SZONGOTT KRISTÓF)

AZ ÖRMÉNY MÚZEUM-EGYESÜLET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

SZERKESZTIK:

DR. HERRMANN ANTAL
az Ö. M. E. tb. igazgatója,

DR. PAPP GUSZTÁV
az Ö. M. E. titkára.

HUSZONEGVEDIK ÉVFOLYAM.

BÁRÁNY LUKÁCS
t. kancnok, fe:peres,
örm. kath. plébános
SZAMOSÚJVÁR.
1900.

==== SZAMOSÚJVÁR, 1907 ====
TODORÁN ENDRE „AURORA” KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
Araráti	Szongott és az örmény kereszt . . .	51.
Bányai Elemér,	A régi Szamosújvár emlékei . . .	112.
Herrmann A. dr.	A kuruczok és az örmények . . .	30.
" " "	Dolgorukov herceg adománya és az Armenia új feladatai . . .	155.
" " "	A bécsi mechtáristák és Szamosújvár	197.
Merza Gy.	Szongott Kristóf és az örmény irodalom	69.
" "	Szongott Kristóf dolgozatainak kimu- tatása az „Armeniá”-ból . . .	82.
Orosz Endre	Jelentés a szamosújvári római cas- tellum praetoriumának ásatásáról	129.
Papp Gusztáv dr.	Szent Lázár szigetén	119.
" " "	Szamosújvár jövője	157.
Szongott K.	A Korbuly család	1.
Za-la,	Szongott Kristóf „Armeniá”-jának 20 éves történetéből	90.
— —	Szongott Kristóf méltatása (Lapszemle és részvétiratok)	52.
— —	Az örmény muzeum története . . .	97.
— —	Szongott Kristóf utolsó művéről . .	124.
— —	Szongott Kristóf emlékére (emléksorok)	35, 127.

A KORBULY CSALÁD.

— Második, befejező közlemény —

IV. Czikkely. A Hollósy-család. *)

1. Fejezet. „A magyar nemzet csalogánya.“

— LONOVICS-HOLLÓSY KORNELIA. —

Az egykor hazánkban s a külföldön is annyira ünnepelt örmény születésű magyar dalművésznő, kit páratlan szép, ezüstcsengésű hangjáért mindenütt „magyar csalogány“-nak neveztek, a jubilált Lonovics József csanádmegyei főispánnak országszerte köztiszteletben állott neje, — Marczibányi-Dombegyházán hunyt el 1890. febr. 10-én néhány napi szenvedés után...

Hollósy Kornelia szamosújvári jómódú örmény szülőktől származott. Atyja Korbuly Bogdán és anyja Csáusz Magdolna volt. Nagypja, ki göndörhajú (Kreczul) Korbuly Bogdánnak neveztetett, Szamosújvárt Alsó-viz-útcza 56. szám alatt fekvő házában lakott. E házában látott napvilágot apja is. Szülei Gertenyesen birtokot vettek, azért Szamosújvárról Temesmegyébe költöztek. Kornelia Gertenyesen született. Itt atyja magyar nemességet nyert, ki Korbuly nevét Hollósy-ra magyarosította **)

Hollósy Kornelia nevének említésére önkéntelenül feltárl elöttünk emléke a fényes művészeti pályának, melyet az elhunyt dicsősége és népszerűsége tetőpontján cserélt fel — szive gyöngéd érzelmeit követve — a családi élet szerény, de boldogító körével.

*) L. „Armenia“ 1906. évfolyam, december havi füzet.

**) A „Hollósy“-családnév az örmény Árdzruni és a latinos Korbuly-családnévnek egyjelentésű magyar fordítása; tehát: Árdzruni = Korbuly = Hollósy.

Utolsó föllépte után Kolozsvárról átjött Szamosújvárra is. Itt a plébániai örmény templomban, elhalt szüleiért engesztelő szent misét mondatott. Azután énekelt a fiú-árvaház javára. Más nap (1862. október 23-án) tisztelői ezüst-tálczán értékes ajándékot nyújtottak át neki. A szónok Gopcsa Jóachim tanácsnok volt, ki a következő szép beszéddel üdvözölte az ünnepelt művésznőt: „Szamosújvár fiai és leányai, kiknek dicsősége vagy, nyujtják át általam neked e csekélységet, melyet őszinte szív és osztatlan szeretet hoz. — Fogadd kis körünkben óhajtvá várt kedves megjelenésedért tiszteletünk és forró köszönetünk ezen zálogát. Nagy és örökké emlékezetes leend előttünk e nap, melyet te, dalok királynéja, bájos művésznő szereztél nekünk. — Az árvák intézete, melynek alapját mívelt lelked nemes ösztönéből gazdagítád, az idők hosszú során hálásan fogja jótékonyságodat említeni. — Magyarhon csalogánya! Dicső és előttünk mindig kedves neved — míg csak csalogány dalol — keblünkben élni fog kiolthatlanul. Tarts meg te is minket szíves emlékedben és babér-dicsőségteljes pályád hervadhatlan koszorújába tüzz számunkra is egy nefelejtset.“ Három napot töltött e város falai között. Placsintár Dávid vendégszerető házánál volt szállva. Még más rokonai is vannak e városban.

Haza ment.

A mióta a magánéletbe visszavonult, fenkölt lelkületének minden erélyét, melyet előbb művészetében éreztetett, a jótékonyság gyakorlására fordította.

Halála is önfeláldozó jóságának volt következménye; mert egy beteg, kis unokájának ápolására áldozta még éjjeleit is, mígnem megfört a saját ereje. Ő ama ritka kiváltságoltak egyike volt, a kikben a művésznő, az igazi nő, a családanya és a magyar honleány benső összhangban állt. A mai hűhideg korban dicséretül azt is külön kiemelendőnek tartjuk: hogy L. Hollósy Kornelia, a vallás-erkölcsi érzülettől áthatottan, a haldoklók szentségeinek áhíthatos föl vételével fejezte be földi pályáját!... Temetése impozans részvét mellett ment végbe a domegyházi pusztán, hol a megboldogultat a családi sírboltba helyezték örök nyugalomra. A ravatalt az

ország minden részéből érkezett számos koszorú borította el. A részvétláviratok egész halmaza érkezett a mélyen sujtott családhoz ; többek között a miniszterelnöktől, Mihajlovics zágrábi bíbornok-érsektől, Dessewffy csanádi püspöktől és még sokaktól.

Csanádmegye szegényeinek osztatlan hálája bizonyára áldólag említendi az ünnepeelt művésznő könyörületes, nagy szívét!...

Méltányosan nyilatkozott boldogultról az egész magyar sajtó. Igen érdekes cikkekkel közöltek a néhai művésznőről különösen a „Fővárosi Lapok,“ „Pesti Napló,“ „Pesti Hírlap;“ arcképét is közreadta a „Vasárnapi Ujság,“ a „Hét“ és az „Ország-Világ.“ A sok, szép nyilatkozat közül azt, mi a kedvelt „Magyar-Szemlé“-ben jelent meg, mi is átveszszük:

„Hollós Kornelia, a magyar művészet e fényes csillaga is eltűnt, s a magyar szellemi élet krónikása szomorúan adja tudtúl a magyar közönségnek e gyászos eseményt. Kell-e hosszasan magyarázni, hogy ki volt Hollós Kornelia? Mi ifjú nemzedék is, kik soha sem gyönyörködhattünk világhírű művészetében, jól tudjuk, hogy ki volt ő. A magyar nemzeti köztudatba oly mélyen be volt vésődve a Hollós Kornelia neve, hogy az apa, midőn gyermekének a nemzet kiválóbb szellemeiről beszélt, okvetetlenül felemlítette azt. Énekesnő volt Hollós Kornelia; művészetének híre elterjedt egész Európában s mindenütt, a hol föllépett, dicsőséget szerzett magának s nemzetének. Apáink a legnagyobb elragadtatással említik nevét; művészetének hatalmát, erejét. Salvi és Lamberti voltak mesterei, s Korfuban lépett fel „Ernani“ szerepében először. Azóta többször fordult meg Európa nagyobb városaiban; kapott is többféle előnyös meghívást, de ő csak haza vágyott. A nemzeti színházban eltöltött idők képezik Hollós Kornelia művészi pályájának fénykorát. Volt része ez idő alatt dicsőségben, ünnepeletetésben, népszerűségben annyi, mint kevés művésznőnek. 1852-ben lett igaz vonzalomból Lonovics József nejévé, kivel aztán utolsó perceiig boldogan élt. Mert nemcsak a színpadon ragadta el a közönséget, hanem bámulták az életben is erényességéért, szeretetre-

méltóságáért. Lonovics József érsek jegyezte meg róla: „Nemcsak szeretni, hanem igen sokra is lehet becsülni Nellit, ki a sikamlós pályán soha sem csúszott el.“ Hollósy Kornelia fővárosi szalonja nevezetes dolog volt annak idején s Vadnay Károly „Elmult idők“ című művében igen szépen fejti ki, hogy mily jótékony hatással volt e szalon a fővárosi irodalmi és politikai életre. 1862-ben vett bucsút a nemzeti színháztól lélekiemelő tüntetések mellett. Azóta a dombegyházai jóságán élt emlékeinek és a gazdálkodásnak“ ...

A mondottakhoz még hozzáadok néhány sort.

Hollósy Kornelia első kiképeztetését Temesvártt nyerte, majd Bécsben az olasz Salvi, később Milánóban Lambertintől tanult. Nyilvánosan legelőször Görögországban, Korfuban lépett fel, mint Elvira Ernani-operájában és oly sikert aratott, hogy e vendégszereplése után azonnal Turinba kapott meghívást. Innen 1846-ban a román fővárosba, Bukarestbe szerződött, de a Dimbovicza partjáról még azon év nyarán haza tért, s a pesti nemzeti színháznak lett tagja: hol csakhamar a „magyar nemzet csalógiányá“-nak nevezték el, rendkivüli kedves énekeért s gyönyörű hangjáért. Tizenöt évig volt a magyar operának legelső csillaga s 1862. július 29-én lépett fel utoljára, Erkel „Bánk-bán“-jában, Melinda szerepében. Az ünnepelt művésznő hangja teljében vált meg a pályától, melynek ma minden fénye és dicsősége elhalványul azen erkölcsi érdem mellett, hogy női önértetét a sokakra nézve oly végzetessé lett színpadi élet örvényei sem szédhették meg. Ő a nagyvilág zaját a kisvilág csöndes otthonával cserélvén föl, neje lett Lokovics József csanádmegeyi főispánnak. (Ez a nagyhirű Lonovics József csanádi püspök unokaöcscse volt. A hatvanas évek elején meglátogatta Szamosújvárt is s városunk örmény lakosságának szívélyes rokonszenvvel köszönte meg az ünnepélyes és vendégszerető fogadtatást, melyben részesült. („Armenia“ 1887. évfolyam 365—366 lap). Fivérei közül kivált H. Mihály, kit Szamosújvár város diszpolgárai sorába választott.

2. Fejezet. A Hollósy-család nemesi czimere.

A Hollósy-család czimere

A (Korbuly-) Hollósy-családnak adományozott nemesi czímer leírása következő.

Négylet paizs, melynek első kék mezejében szélesen végződő egyenlőszárú aranykereszt, a második és harmadik vörös mezejében oldalról kinyúló pánczélos jobb kar aranymarkolatú kivont görbe kardot tart, a negyedik kék mezőben végül összekötött arany-gabonacsomó látható.

Sisakdisz koronán nyugvó, fészkében természetes színű, kiterjesztett szárnyú gödény (pelican) csőrével mellét tépve, vérével táplálja kicsinyeit. Foszladékok jobbról: vörös-arany, balról kék-ezüst.

3. Fejezet. Hollósy Simon festőművész.

A Korbuly család egy másik ága, mely Szamosújvárról Máramaros-Szigetre szakadt, nevét szintén Hollósyra magyarosította. Ebből származott dr. Hollósy István író és bátyja: Hollósy Simon festő...

Hollósy Simon Máramaros-Szigeten született 1857. január havában. Apja vagyonos ember volt, azért fiait kiváló nevelésben részesítette. Minden Hollósyban volt hajlam a szépművészetek iránt. Simon iskoláit Máramaros-Szigeten és Budapesten végezte. Művészi érzéke még az iskola padjai közt sem hagyta nyugodni. Korán fejlődött; érezte, hogy nem való sem papnak, sem bírónak, hanem csak — művésznek. Iskoláinak befejezése után a világhírű müncheni festő akadémiára ment; kitűnő tanárai közül ma csak Löfsch él.

Hollósy művészi talentuma mindjárt kitűnt; túltett pályatársain; tanárai a legszebb jövővel biztatták. Öt évig volt ezen akadémiának szorgalmas növendéke. De csak

azután, hogy szárnyra kelt, fejlődött egyénisége, művészi ereje. Nemcsak szereti, de érzi és érti is a — magyar

Hollósy Simon festő. (München).

nótát. Ez a művész csupán érzés; művein minden vonás — magyar és egyéni. Műveinek egy része Amerikába

vándorolt: magán emberek birtokába ment át. Sok szép tanulmányát műkereskedők vették meg és elvitték azokat a szélrózsa különböző irányába. Nagy feltűnést keltett azon női arczképével, mit a nyolczvanas évek elején a „Kunstverein“-ban állított ki. Legnagyobb művészek csodálták ezt a művet; ezt a gyönyörű, szolid női arcot, melyek szemeiben annyi báj és kellem volt, hogy csodaszámba ment. E mű emelte Hollósyt a legnagyobb művészek sorába, kik úgy nyilatkoztak, hogy szemet, száját, fület képen úgy megfestve még nem láttak. E kép a legnagyobb egyszerűséggel, de biztos tudással, lélekkel volt festve (csak kár, hogy magán tulajdonba ment át.)

E remekmű megalkotása után arra szólították fel a művészek, hogy iskolát: privát akadémiát nyisson. Engedett a felszólításnak: tíz évig tanította a fiatalságot a legnagyobb kedvvel és odaadással. Egy egész fiatal festő nemzedéket tanított; száz meg száz tanítványa közül nem egy-kettő tett már művészi hírnévre szert. Ezek között a párisi „Salon mention honorabl“ nyertesei is vannak.

Művei közül kiváló említést érdemel a „Kukoriczahántás,“ mely 1885 évi országos kiállításon éremmel tüntettetett ki. Tárgya a népeletből van merítve, gyönyörűen festett kép, tele lélekkel. Az a kis nép-életképe, mit évekkel ezelőtt a magyar nemzeti múzeum vett meg, gyöngye a magyar művészetnek. Sokat mond az a képe is, melynek czime az „Ország bajai.“ Azt hiszi a szemlélő, hogy levegőjében oda vannak festve a bús magyar nóta — hangjai is! Beh pompás rajta az a Tóni, úgy búsul. Akárhányan úgy nyilatkoztak, hogy „még nem láttam hegedűt így megfestve, talán még most is zokog.“

Azon szép művei közül, melyek műtermében készülö félben állványokon hevernek, csak kettőről teszünk említést. Egy „a falú végén kullogó furulyás cigányok.“ Ez a gyönyörűen indult, nagyszabású kép egy darab természet; ha elkészül egy remekművel gazdagabbak leszünk. A másik, mely egy jól sikerült, nagyméretű vázlatban van meg, a mi legszebb nótánkat: a „Rákóczy induló“-t festi meg mesteri kézzel...

Iskolájának hírneve elhatott messze földre. Európa, Amerikából küldenek hozzá tanítványokat. Nyers tehetségeket vesz által kiképzés végett és kész művészeket küld vissza haza... Jött legyen tanítványa a föld bármely zugából, azért sorsát szíven hordja. Művészete, kifogyhatatlan humora, kedélye és atyai jó tanácsai azok a megbecsülhetlen tulajdonságok, melyekért tanítványai oly annyira szeretik.

Még csak negyvenkilencz tavaszt látott; azért — ha Isten kedvez életének, — még sok remek alkotást várhat tőle a magyar festőművészet! („Armenia“ 1896. 9 füzet.)

V. Cikkely. A Korbuly-család.

1. Fejezet. A Korbuly-család eredete.

Az Árdzruni család egyik tagja beáll a római legioba, hol felviszi a hadvezérségig. Ekkor örmény nevét elhagyja és helyébe a majdnem egyjelentésű Corbulo¹⁾ nevet veszi fel. Erről egy német író ezeket mondja: „Cn. Domitius Corbulo, Cäsonia, Caligula (római) császár nejének fivére és kitünő hadvezér volt. Corbulo Germaniában a Gennascus által vezetett chauc-ok felett a Vesper torkolatánál 47-ben Kr. u. és Örményországban Tiridátes és

¹⁾ Ez a kiváló hadfi, ki habár tudta, hogy örmény nevének jelentése latinul aquillifer, mégis akkor, midőn nevét latinra fordította, választása nem az aquillifer szóra, hanem a corvus-ból alakított Corbulo névszóra esett. Azonban vannak most is még elegen, kik a két szót aquila és corvus gyakran felcserélik. Egy példát itt is felhozok. Az „Örmény Akadémiai Szótár“ (I. rész) 362 lapján, az árdzui (= sas) szó végén ezt az örmény idézetet olvasom: „Ur kesèn iczhe, ánter zsoghovészczhin árdzuih.“ Ezt magyarul így szoktuk lefordítani: „A hol a dög van, ott gyűlnek össze a hollók“; pedig „árdzuih“ szónak jelentése nem hollók, hanem „sasok“. Azt, hogy a „corvus“ szóból lett a Corbul-o családnév (így corvus, corbus, corbul-o), mutatja ez a román közmondás is: „Corb la corb nu scöte ochii“: holló a hollónak nem vájja ki a szemét. Ez a példa is azt tanúsítja, hogy a latin corvus szóból csinálta a román „corb“ szavát.

ennek fivére Vologeses, a parthusok királya felett 58-ban és 63-ban Kr. u. nagy győzelmet nyert.“ (Lübker, Reallexicon, 285 lap). — A magyar Kuzsinszky Bálint pedig a következőket mondja: „Corbulo Cn. Domitius, Catigula császár feleségének testvére, híres hadvezér, kit Claudius Kr. u. 47-ben az alsó Rajna vidékére küld, hogy a chaukokat és frizeket fékezze meg. Nagy szerencsével megkezdett háborújának befejezését megakadályozta azonban Claudius féltékenysége. Hogy csapatait foglalkoztassa, egy csatornát és egy erődítményt építtetett. Nero 58-ban (Kr. u.) Armeniába küldötte, hol a partusok királyát Vologesest és ennek testvérét Tiridátest több hadjáratban legyőzte.“ (Pallas-Lexicon, 4. köt. 516 lap.)

A hazai tekintélyes Korbul (Korbuly) család ősei ezen Corbul-o-tól, ki az örmény Árdzruni-család egyik viruló ágát képezte, vették eredetüket és kaptak nevet.

A szamosújvári anyakönyvekből és a városi levéltárból a Korbul-ok-ra vonatkozólag ezeket irtam ki: Ezen családnak egyik jelentékeny tagja 1773-ban (Kereszteltek anyakönyve, II. kötet 421 lap, 90 tételezám) így irta nevét: Clemens Antonius Korbul; ellenben 1781. ján. 10-én ezt irta az anyakönyvbe: „Ego Clemens Korbully.“ Czetz pap 1806-ban (Ker. II. köt. 118 lap, 27 tételezám alatt) e nevet így irta: „Martinus Korbuly.“ — Albert Chácshigi Korbul-ián: Korbul Kristóf fia Albert. (Szam. Ker. II. köt. 719 l., 121 t., 1781 év. Azelőtt Albert helyett, az örmény Êdélbej keresztnév volt használatban.) Korbuj Jánosné (Szamosújvár városi levéltár 1764 év.) Christophorus Korbuly senior... és mellette örményül: Chácshig Horopszimei: Horopszime (Ripsima) Kristóf (Idősebb [senior] Korbuly Kristóf, megkülönböztetőleg a fiatalabb [junior] Korbuly Kristóftól, az anyja nevérol még Ripsima Kristófnak is neveztetett). Kirkosa Korbuly Kristóf (Szam. városi levéltár, 1821—679 sz.). Ezt így kell érteni: Korbuly Gergely fia, Kristóf. Ioannes Korbuly alias Czitram. (Szam. városi lev. 1809—674 sz.). Korbuly János abusive Szosz-kere. (Szam. vár. lev. 1813 év, 295—301 sz.). Korbuly (Czuczug) Kristóf. (Szam. vár. lev. 1828—1007 sz.) Korbuly Kristóf vulgo Ecclesia (Szam. vár. lev. 1831 év).

Korbuly Simon alias Ortniál (Szam. vár. lev. 1833 év). Az 1738. évi összeírásban (Szam. vár. lev.) ezt találtam: Ágopsá Korbul-i (itt a végső i = nak, nek, tehát Korbul-nak [fia] Jakab, vagy röviden Korbul Jakab) és mellette latinul: Iacobus Korbuly. Később az y-ról elhagyták a két pontot; így lett a Korbuli szóból Korbuly...

*

Ezen nevezetes örmény család is több kiváló férfiút adott a magyar hazának. Én ezen munka keretében öt kitünő Korbulyról fogok megemlékezni, kik közül a két első egyházi férfiú volt, a három utóbbi pedig a világi rendhez tartozott...

1. Fejezet. Dr. Korbuly Kelemen.

1746-ban született, atyja neve Korbuly Emanuel volt. A keresztségben Antal nevet nyert, de mint pap a bérmanevét (Kelemen = Clemens) használta. Ugy mint többi pap elődei, ő is Rómában tanult. Az „Örök város“-ból 1769. máj. 6-án városunk főbirájához („Spectabili ac Generoso Domino Christophoro Jakabfi, Privilegiati Oppidi Armenopolitani Judici Primario mihi plurimum colendo. Per Mantuam, Viennam Austriae, Budam, Claudiopolim — Szamosújvár in Transylvania“) irt örmény levelében a többek között ezeket mondja: „Reméllem, hogy három hét múlva felveszem — Isten segítségével — a szent fokozatokat és ha Istennek véghetetlen jósága méltóvá tesz engemet arra, hogy az egyházi rendbe felvétessem, úgy az első olvasó misémet Szt-Péter templomában fogom elmondani a mi tekintetes városunk lelki és testi javáért.“
(Կի յուսով, թէ հոկեր շարքեն զրա Ածային օգնու թքն սի սկսիմ՝ զ սր աստիճանքը ընդունելու, եւ թէր Այ սնունն բարութիւնք զիս արժանի անել բարսնայական կտորին, նա զառի՞ի թիւ պատարագքս Սբ-Քէորոսա Եկեղեցուն մէջ սի ասիմ՝ մեր պատուելի բարքին թէ նօզէրք եւ թէ մարմնտոր յաշորուխեանք նամար :
Gi huszám, the irék h sáptén vérá Ászduádzájín oknuthe-
ámpên bi szgêszim êz szurp ászdidsánkê éntunelu, jév
theor Ászduádzájín ánhun páruthiunê zisz árszáni áne
kháhánájágán gárkin, ná zárcsi thiv bádarákhész Szurp-

Bedroszá Jégéghéczhun mecs bi ászim mér bádveli khághin the hokevor, jév the mármnávor hácsoghutheáné hámmár).

Korbuly Kelemen részére, kit a nép Der-Géghmosznak nevezett, a város a következő kitünő bizonyítványt adta ki:

„Nos Magistratus Liberae Regiaeque Civitatis Armenopolis, vigore praesentium damus pro memoria, significantes quibus expedit universis, A. R. D. Clementem Korbuly curatum hujus Civitatis Capellanum, per 20 annos in cura animarum isthic positos, talem se se tulisse semper, ut incumbentibus obligationibus suis perfectissime responderit, et in spargendo Divino ex cathedris Templorum ad populi concionem semine, non modo facundum, sed in fructu operis, messeque spirituali colligenda foecundum quoque cum lucro animarum, Divinae gloriae zelotem semet probaverit, in laboribus spiritualibus invicto semper et infracto spiritu praecedens, in cura animarum disponendisque moribundis noctu diuque desudans, bonum odorem, exemplum perfectionis aedificationis normam ubique relinquens, Lucernam virtutum ardentem et lucentem se se exhibuerit adeo, ut coram Deo et hominibus merito dilectus habeatur, insuper promptitudinem et dexteritatem suam ad cuncta Ecclesiastica negotia cooperando Magistratui in Altissimis, praesertim circa Ecclesiastica jussis quandocunque requisitus extitit extendisse. Super quibus modo praevis recensitis praesentes Litteras nostras testimoniales, futura A. R. D. Clementis Korbuly sui pro legitimatione deservituras authentici sigilli nostri munimine roboratas dedimus.“ (Vár. lev. 1789. aug. 19. 230 jk. sz.).

A derék Jakabffy János után a híres Korbuly Kelemen választották a hívek plebánossá. Az új plebánosról ezt mondja gróf Battyáni Ignác püspök: Megválasztottak valóban egy tiszta, feddhetetlen életű, a lekipásztorkodás terheinek viselésére hasonló (olyan, mint a néhai Jakabffy) férfiút, ki az én ítéletem szerint is az Isten egyháza körül érdemeket szerzett.“ A megválasztást megerősítő püspöki irat szó szerint a következő: „Amplissime Magistratus! Dilecti

in Christo filii: Redditae sunt mihi Amplissimi Magistratus litterae, quibus electionem Honorabilis Clementis Korbuly in Parochum suum mihi significat, confirmandumque proponit. Elegerunt sane virum integrum, oneri pastoralis ferendo parem, et meo quoque iudicio de Ecclesia Dei bene meritum, Cujus electio sicut mihi accepta est, ita eandem accepto et confirmo, subin. Investitura, hanc meam voluntatem testaturus. Iisdem Honorum gradibus, quibus Admodum Reverendus condam Joannes Jakabffy, dum viveret Parochus Armenopolitanus gavisus est, titulis, insignibus et praerogativis novum hunc Parochum suum ornare non deero; Amplissimum itaque Magistratum Paternae hortor, ut praedictum Honorabilem Clementem Korbuly, donec haec omnia suo modo expediantur, et deinceps etiam Pastorem suum audiat, reversatur, ac etiam protegat, et ab iis, quorum interest, omnem reverentiam et obedientiam postrari faciat. Caeterum Paternam Episcopalem meam benedictionem impertiens, maneo Amplissimi Magistratus Claudiopoli 18. 7bris 1791. verus Pater: Ignatius Episcopus Trans. Comes de Battyán.“ (Vár. lev. 1791—130. sz.)

1791. szept. 18-án erősítette meg a püspök Korbuly Kelemen¹⁾ megválasztását és ugyanazon év decz. 11-én már kinevezi főesperessé és tiszteletbeli kanoonokká. Ezen kinevezés vonatkozó része így szól: „Amplissime Magistratus! Plura pro sua pietate DVtras in Bonum Ecclesiae praestitisse quoties apud me tacitus recolo, toties loetitia perfundor, spemque concipio fore, ut ampliora in Ecclesiam conferant pietatis documenta, non ultimo loco commemorandum mihi illud est, quod nuper absque ulla acceptatione personae libera suffragia sua in hodiernum contulerint Parochum intuitu cuius liberalitatem DVrum

¹⁾ 1792-ben ezek voltak a segédlelkészek: Káringetz Bogdán, Moldován Kajtán (Adeodat), Novák Péter, Verzár Auxentius, Korbuly Simon, Antalffy Mihály, Mártonfi Kristóf, Simai Lukács, Bogdánfi Kristóf. (Örmény prot. III. köt. 490 lap). De már 1799-ben csak hat segédlelkészünk van: Novák Péter, Verzár Auxentius, Korbuly Simon, Miron Mihály, Simai Lukács és Czetz Kristóf (Mártonfi).

modo maiori spe fretus etiam provocare debeo; perspicuum quippe est, quod quidquid in Eum collaturi sunt, in Bonum Ecclesiae, cui propterea deservit quodammodo redundabit, Eum per me honore Canonici Ecclesiae meae Cathedralis auctum, atque etiam munere Archidiaconi ornatum..“

A város Korbuly Kelemen számára ismét egy szép bizonyítványt állított, melyből a következőket közöljük: Rssimus Dnus Clemens Korbully SSae Theol. doctor. Cathedr. Eccl. Albo. Carolinensis canonicus, Archidiaconus Szolnokiensis et Parochus... Quapropter Rssimum Dnum, qua capellanum et per qualuor annorum curriculum scholarum hujatum Latino-hungaricarum professorem, quam qua Archidiaconum et parochum muniis sibi concreditis laudabili cum dexteritate, zelo indefessa, sedulitate muneris omnibus absoluta, ex asse absque ullo defectu, — ad omnium et singulorum usque complacentiam quoad functiones Archidiaconales et parochiales, quam quoad regimen scholarum — satisfecisse adeo, ut quamvis circa promovendam Parochialis Ecclesiae fabricam ad solatium singulorum occuparetur, nihil tamen eorum, que ad praeattactas parochiales functiones et scholarum directionem attinent, praetermittat. Unde eundem Rssimum Dnum Clementem Korbully quoad omnem rationem praecipuo amore, favore, honore ac muniis eidem collatis omnino dignissimum esse. Super quibus praerecensitis qualitatibus ac caeteris etiam peculiaris animi dotibus, eximiis item virtutibus et exemplariter traducta eiusdem vitae ratione vere ac conscientiose attestari non dubitamus.“ (Vár. lev. 1800—734 sz. 1800. júl. 26-án tartott városi közgyűlés jegyzőkönyvéből).

„A fötisztelendő esperest urnak az eddigelé esztendőnként adni szokott (habár canonica portio-adással nem tartozik) négy boglya szénán kívül a város ex consideratione meritorum esztendőnként négy öl fát is önként applacidál.“ (Vár. lev. 1801—617). Tizennyolcz évig, 3 hónapig és 20 napig volt plebános, 64 évet élt. Meghalt 1810. ján. 7-én. (L. Szamosújvári halottak, II. köt. 457 lap.

3. Fejezet. Korbuly János helyettes plébános.

Kiváló képzettséggel, nagy tudománnyal birt ez a Krisztus szelleme szerint élt pap. Volt theologiai tanár

Gyulafehérvárt. Irt dogmatikai munkát, melylyel személyesen ment el Nagy-Váradra Szaniszló Ferencz lat. szert. püspökhez, ki hajlandó volt a munka kiadási költségeihez hozzájárulni. A kézirat Fogarasi Mihálnál, ki később erdélyi püspök lett, — maradt Váradon, hol idővel — a theologiai irodalom kárára — elveszett. Mondják azok, kik a derék munkát átlapozták, hogy az hézagpótló mű volt.

Szabad ideje alatt nagy előszereettel foglalkozott a méhekkal is. A méhészetről magyar nyelven irt könyve nyomtatásban is megjelent. Ha jól tudom, ez az első (?) mű, mit a méhekről magyarul irtak...

Korbuly János idevaló örmény szert. papot egy Szt-István-napi praedicatiójáért a tanács nemcsak fizetésétől fosztotta meg, hanem még fel adta a püspöknek és a főkormányzéseknek is. A főkormányzések helytelenítette a tanács eljárását és úgy nyilatkozott, hogy a püspök eligazítja a dolgot. A püspök pedig, kitől azt kérték volt, hogy mozdítsa el innen, így irt a tanácsnak: „Nehezteléssel vettem azon cselekedetét a tekintetes Tanácsnak, mely szerint ugyan akkor, midőn tiszt. Korbuly János ellen nálam panaszt tett, feleletem el sem várván, a fels. kir. főkormányzéknel is alkalmatlankodott... hivatala folytatásában és fizetése vételében (melyet csakugyan ezelőtt sem vesztett volt el) tökéletesen megerősítettem, feletébb nagy illetlenségnek találván azt, hogy egy ily dicséretes magaviseletű és jeles tudományú férfiú ellen egy csekély megbotlásért, mi inkább onnan származott, mivel a materiát Szt-István napjára magam rendeltem és nem ő maga választotta, hogy az előljárók és alattvalók kötelességeiről, melyekről a Szt-Irásban nem egyszer vagyon emlékezet — szóljon (Vár. lev. 1821—2105 sz.).

A gyergyó-szt-miklósi küldöttek ide jöttek 1838-ban és elhalt papjuk helyébe Korbuly Jánost hívták meg. Erre a választott közönség ezt határozta: „Mivel a helybeli klerusban nincsenek számon felül levő káplányok, hogy azokból valakit valahova lehetne elrendelni, annál fogva szívére vevén a vál. közönség tiszt. Korbuly Jánosnak azon

szándékát (ki késznek nyilatkozott az elmenetelre, ha a püspök elrendelmé), a vál. közönség jó előre találja meg püspök úr Ö Excellenciáját, és kérje meg, hogy tiszt. Korbuly János elmenetelét ne confirmálja, miután vannak itt más papi személyek, kiket a deputatusok által kívánt hivatalra ajánlani lehetne. — Mivel Korbuly J. a tanácsban személyesen azt felelte, hogy „bizonyosan elmegy, ha a püspök elrendeli — a dolog függöben maradt, míg e tárgyban a püspök nem intézkedik.“ (Vár. lev. 1828—300 sz. Tempora mutantur: 1821-ben azt irták a püspöknek, hogy rendelje el innen és most nem akarták elbocsátani!)

*

A püspökhöz pedig a következő iratot intézte a tanács:
Erdélyi püspök csiktusnádi Kovács Miklós úr Ö
Excellentiájához.

Bizonyosan tudjuk mostan azt, hogy Excellentiád helybeli káplányt: tiszt. Korbuly János urat gyergyó-szt-miklósi örmény ritusú plebánosnak választani és kirendelni méltóztatott. Mi ugyan végtelenül tiszteljük Excellentiádnak apostoli bölcs intézkedését, mely szerit Excellentiád a megnevezett helységben lakozó felekezetünkbeli római katholicus hívei számára egy ilyen minden tekintetben érdemes lelkipásztorról gondoskodni méltóztatott; de mivel patronatus jussán sok esztendőtol fogva állod. kassánkból systemisalt fizetéssel provideált helybeli káplányaink népességéhez és az a szerint való szükséghez alkalmaztatólag hat személyre megállapitva levő száma most is hijános, csak 4 káplányaink lévén mostanság; és ezek közül egyik öreg, másik beteges; a harmadik a kegyes hagyományok felvigyázója (Bárány István) és az evvel járó terhes hivatal miatt el van foglalva, azért mind a háromnak segítségre vagyon szüksége; mivel mostani plebánosunk szolnoki főesperes főt. Simay Lukács urat koros ideje testében elgyengitette — és egyedül a nevezett pap úr az, a ki ilyen helyzetetésünkben sikeres segítségünkre vagyon, következőleg reája, mint különben is példás és szorgalmas lelkipásztorra mind mostan, mind pedig — az öregebbek valamelyikének közben jöhető halála

esetében — jövendőre még nagyobb szükségünk vagyion ; — különben is iránta városi népünk, különösen a szé-
genység, kit a dicséretes közönséges tudás szerint nem-
csak példával, oktatással, hanem vagyona egy
részének segélyezésre való önkéntes feláldozásával gyámo-
litani szokott, igen nagy bizalommal viseltetik. —
Végre nyomos tekintet-édemel az is, hogy tulajdon pa-
trimoniumának titulusára szenteltetett pappá és egy 80
esztendő idős atyát és koros anyát táplálnia és gyámo-
litania kelletik, kiket éltök, vagy legalább egészségök
veszedelmeztetése nélkül oly messze és fáradságos utra
nehezen vihetne el; ezen okoknál fogva mai napon hűtös
közönségünkkel együtt tartott tanácsi közgyűlésünkből
egyesített kéréssel esdeklünk Excellentiádnak az iránt, hogy
a mi szükségünket is e részben kegyesen általlátni és az
érdeklott pap úr iránt tett rendelkezését ennyiben megváltoz-
tatva sem ötet, sem többi káplányainak egyikét sem innen
máshova ne méltóztassék elrendelni. (Vár, lev. 1828—
395 sz.).

Erre a püspök így válaszolt :

Tekintetes nemes Tanács ! Noha nagy örömemre szol-
gál nekem a tek. nemes Magistratusnak folyó holdnak
24-én hozzám intézett becses leveléből érteni, hogy : Kor-
buly János szamosújvári segédpap példás magavi-
selete, fáradhatlan szorgalmatossága, buzgó
oktatásai és más dicséretes tulajdonságai által
teljes mértékben megnyerte legyen a hivek-
nek szeretetét és tiszteletét; mindazonáltal, mivel
épen e volt indító ok arra, hogy eredményeit némiképen
megjutalmazzam és a gyergyó-szt-miklósi örmény ritusú
róm. kath. hiveknek ily példás életű lelkipásztorra levén
szükségek, oda plebánosnak nevezzem. Azért a tekintetes
Magistratus kérését nem teljesíthetem, hanem az említett
pap iránt tett rendelkezésemet újítva megerősítem.

A tek. nemes Tanácsnak Károlyfehérvártt, 27. máj.
1828. Köteles szolgálja : Kovács Miklós m. k. erd. püspök.
(Vár. lev. 1828—408 sz.).

Elment és több évig volt ott plebános; de évek mulva ott hagyta a parochiát és — haza jött. Az eltávozás okát és körülményeit igen szépen írja Kritsa Klára „Az átok“ című elbeszélésében, mely az „Armenia“ IV. évfolyamában (1890) jelent meg.

Mikor Korbuly János (Der-Ohánnesz) visszajött, plebánosunk: Gajzágó Kristóf ágyban fekvő beteg volt; azért a város Korbulyt bizta meg a helyettesítéssel (administrator), ki a plebános halála után is teljesítette a plebánosi teendőket — Lukácsi Kristóf megválasztásáig (1855). 1850-ben már helyettes plebános (: „1850-ben Korbuly János helyettes plebános.“ Vár. lev. 1850—30 sz.).

4. Fejezet. Korbuly Bogdán országgyűlési követ.

Korbuly Bogdán Szamosújvártt született 1803. ján. 9-én. Tanult szülővárosában és Kolozsvártt, a jogból Maros-Vásárhelyt tett vizsgálatot. Van kezeim közt egy egykorú irat, mit néhai hátrahagyott iratai között találtak. Ebben (az irás nem a Korbulyé) szó szerint ezeket olvasom: „Korbuly Bogdán 1840-ben doktori dissertacioját Kossuthnak ajánlotta, de Reisinger tanár és a censor nem engedték meg a kiadást; midőn Korbuly az ok után tudakozódott, tanára ezt felelte: „Kossuth iránt tiszteletet érezni, még inkább tanusítani — tilos.“ Tanulmányai befejezése után nem keresett kenyeret. „Ne vállalj hivatalt — mondá apja — van miből megélned.“ De helyet foglalt az esküdt közönség (communitas) tagjai közt.

Ezen idő tájban (1840) történt, hogy Dobokamegye, mely hol Széken, hol Bonczidán székel, praetoriumát Szamosújvárra akarta áttenni. Szamosújvár város közgyűlése is tárgyalta e kérdést. Egy kisebb párt be akarta fogadni a megyét, de az ellenpárt győzött. Most a megye hirdetett gyűlést, melyre e város, mint birtokos, szintén küldött biztosokat. Korbuly Bogdán és egy esküdt ment a gyűlésre. A küldöttek utasításában ki volt mondva, hogyha a megyei gyűlés azt határozná el, hogy székhelyét Szamosújvárra teszi át, a biztosok mondjanak ellent. Korbuly az utasítást követte. Azonban a megyei gyűlés kimondotta,

hogy a székhely Szamosújvár és küldött is rögtön a gyűlés színhelyéről Szamosújvárra embereket, hogy megyeháznak alkalmas épületet vegyenek. Megvették a Felsővizutczában a dr. Demsik-féle házat (most dr. Zakariás lakik ebben a házban). A gyűlés addig el sem oszlott, míg a kiküldöttek vissza nem jöttek és jelentést nem tettek eljárásuk sikeres eredményéről.

De a város többségének nem kellett a megye. Mivel pedig a főkormányzók, mely a házvásárlást is helyben hagyta, Dobokamegyét pártolta, — a város Ő Felségéhez, a magyar királyhoz folyamodott: Korbuly Bogdánt és Duha Kristóf tanácsost Bécsbe küldötte. Voltak azonban közöttünk olyanok is, kik úgy vélekedtek, hogy ilyen fontos ügyben egy kéttagú bizottság sikerrel nem működhetik; azért azt indítványozták, hogy küldjön ki a közgyűlés még bár két tagot. A választás Bogdánffy Gábor helyettes főbíróra és Bárány István (Der-Észtephán) örmény szertartású kath. papra esett...

Alig ment fel a bizottság, a folyamodvány fegfelsőbb kézjegygyel ellátva leküldetett az udvari kancelláriához. Erre csak Korbuly maradt fenn, a bizottság többi három tagja leutazott. Bárány pap Pesten kiszállott és elment a gazdag Jakabffy Gergelyhez s megkérte, hogy csináltasson a szamosújvári nagytemplom számára egy főoltárt. Csináltatott; 20000 (huszezer) forintba került a díszes főoltár.

Azalatt Korbuly levéllel értesítette a várost az ügy állásáról. Erre a közgyűlés 1840. aug. 19-én tartott üléséből a többek között ezeket írta a „kedves esküdt úr“-nak: „Őszintén hiszi a közgyűlés, hogy azon bizalomnál fogva, miszerint ezen bizottsági tisztet megnyerte, valamint eddig mindent megtett, úgy ezután sem mulaszt el semmit, mi a kérdés alatti ügynek kedvező ellátására czélarányos leend.“

Nemsokára Ő Felsége, az udvari kancellária felterjesztése alapján, azt határozta, hogy a megyeház maradjon az eddigi székhelyen.

És itt talán kérde a tisztelt olvasó, hogy vajjon miért nem fogadta be Szamosújvár város polgársága Dobokamegye székházát, holott mai napság nem egy város, még

áldozatok árán is szeretne megyei központtá válni? Talán szűkkörű felfogás, vagy szeparatikus irányzat? A ki ismeri a hazai örménységet, az evvel nem vádolhatja elődeinket, kik latba vetve minden körülményt, úgy találták, hogy alig áll arányban az a szellemi előny és anyagi haszon, mit egy megyei központ nyújt, avval a sok eshetőleges kellemetlenséggel, melyekben részeltetné őket némely áristokráta önkénye, kinek hite szerint „az ember a bárónál kezdődik“ ...

Azonban „tempora mutantur et nos mutamur in illis“. A 48-iki nevezetes korszaknak, mely lerontotta a nemes és nem-nemes között fennállott válaszfalat, — mondhatni legszebb vívmánya lett, hogy azóta e hazában minden ember — e m b e r é s m a g y a r. Szamosújvár is szívesen adott helyett a 60-as évek elején a megye székházának; melytől azelőtt annyira idegenkedett; sőt utóbb valódi veszteséget látott abban, ha a székhely átvitelnék... és mindent elkövetett, hogy itt maradjon a központ, de most már — hasztalan...

Korbuly lejött Bécsből... és azután hivatalba lépett. A polgárság pedig azt a sikert, melyet bécsi küldetésében elért, azzal jutalmazta, hogy megválasztotta országgyűlési követjévé előbb a kolozsvári és később a pesti országgyűlésre. Jelen is volt 1848/49-iki országgyűlésen Pesten és folytatólag Debreczenben, a hol fel is szólt...

1875-ben, mint városi tanácsnok ment nyugalomba. A nyugalom boldog napjai alatt gyakran mondogatta Horac-cal: „Beatus ille, qui procul negotiis“ ...

5. Fejezet. Dr. Korbuly Imre.

Midőn a hetvenes évek első felében dr. Korbuly Imre a magyar közjogról irt művét közrebocsátotta, — rendszeres, a magyar államjog egész anyagára kiterjedő újabb munka, Cziráky, Virozsil és Récsi művein kívül nem létezett s az örmény születésű Korbuly Imre egyszerre közjogi irodalmunk legjelesebb szerzői sorába emelkedett, maig is egyetemi használatban levő könyvével; melyben ő a korábbi rendszeres művek, egyes államjogi

kérdésekről jogtudásaink legjelesebbjei által irt monografiák, értekezések és vitairatok fejtegetéseire is tekintettel volt, s azokat könyvészetileg rendszeresen egybefoglalta.

Sőt azóta is, hogy Korbuly műve megjelent, alig egy pár ily rendszeres munka látott még napvilágot e kiválólag hazai szakában a jogtudománynak s a Korbuly után következett Boncz-, Kiss- és Nagy-, Horváth- és Mariassy-féle közjogon kívül újabbi rendszeres tárgyalását a magyar államjog egész anyagának maig sem bírjuk.

Dr. Korbuly Imre.

Cziráký latinul irt magyar közjogának megjelenése óta tehát mindössze a fentebb elősorolt munkák foglalják magukban löbbé-kevésbé a magyar államjog egész rendszerét, s e művek szerzői sorában is (közélsimerés szerint) méltó helyet foglal el a jeles magyar-örmény jogtudós: Korbuly.

Korbuly Imre 1844. nov. 9-én született Nagy Dersidán (Szilágyvárm.) Atyja vilézségi éremrenddel kitüntetett részese volt az 1848-as nagy időknek. Fiát kezdettől gondos nevelésben kívánta részesíteni; azonban e

szándéka 1853-ban beállott munkaképtelensége folytán meg hiúsult s így a jelzett időtől a szorgalmas fiú neveltetését atyai nagybátyja Korbuly Lázár vette kezébe, ki fogadott fiát előbb Debreczenben a kegyesrendieknel, majd Nagyváradon, majd ismét Debreczenben taníttatta, hol is 1861. jún. 30-án az ev. ref. főcollegiumban dicséretes érettségi vizsgálatot tett, mi azonban természetesnek is látszott; mert Korbuly már mint megyedik gymnasiális osztályú

tanuló meglepte tanárait egy hírneves dolgozattal, mint felsőbb osztályú tanuló pedig Teleki és Széchenyi halálára írt politikai költeményeivel vonta magára a figyelmet. Érettségi vizsgálata után pappá akart lenni s mint nagyváradi papnövéndéket Nogáll kanonok ajánlatára a budapesti hittudományi karhoz küldötték. De betegeskedése miatt a papnöveldei pályát abbanhagyta s a budapesti egyetemen a jogi tanszakra iratkozott be, hol is mint harmad éves joghallgató 1863-ban történelmi fejtegetésekben bővelkedő közjogi pályakérdést nyert meg, melynek megírásához Pauler Tivadar saját nagybecsű könyvtárát bocsátotta rendelkezésére. Befejezván jogi tanulmányait 1868. szept. 29-én a győri akadémiához tanársegéddé és könyvtárnokká nevezték ki, 1869. júl. 14-én ugyanoda helyettes rendkívüli tanárnak, 1869. nov. 19-én a tudori oklevél kiérdemlése után pedig ezen minőségben a pozsonyi jogakadémiához helyezték át. 1870. márc. 10-én ugyanitt nyilvános rendkívüli, 1871-ben pedig rendes tanár lett. 1871-ben okt. 5-én a létesült kolozsvári kir. tudományegyetem rendes tanárává neveztetett ki s mint ilyen az említett év okt. 19-én tette le a hivatalos esküt. Ezen időtől kezdve 1876. évi márczius 5-én bekövetkezett haláláig a kolozsvári egyetemen tanította a magyar közjogot és magyar közigazgatási jogot.

Hogy mily fényes sikerrel működött Korbuly a tanári pályán, azt legszebben igazolhatják nemcsak az országban szétszórva élő kiváló jogásztanítványai, hanem irodalmi művei is, melyekből igazán maradandó emléket biztosított nevének. „Közjog“-át 1871-ben tette közzé oly kelendőséggel, hogy a következő évben új kiadást kellett abból sajtó alá rendeznie. E kiadást újabb meg újabb átdolgozás követte annyira, hogy még ma is, majdnem 20 évvel a szerző halála után, a Korbuly név ott ragyog a magyar közjogi tankönyvek homlokán és említetik e név nem egyszer a magyar parlamentben is a közjogi fejtegetéseknél. Nem kevésbé nevezetes Korbuly-nak 1868-ban megjelent és akadémiailag koszorúzott következő pályamunkája: „A báni méltóság tekintettel horvát-, dalmát- és tótországi, nem különben a szörényi, bosnyákországi, a

macsói, sói, ozorai, bronchi, kruchói, bolgárországi, nándorfehérvári, zreberniki, jajejai, szabácsi és szerémi bánságok történelmi és közjogi viszonyaira.“ E művét szerző hálás kegyelettel az őt felnevelő nagybátyjának ajánlotta. E két munkáján kívül pár jogi értekezés és több vers jelent még meg tollából, mely utóbbiak a szépirodalmi lapok hasábjain láttak annak idején napvilágot.

A tanszéken szigorú, de igazságos, a közéletben leereszkedő, de bizalmat keltő, az irodalmi téren pedig kimagasló tanár 1876. márczius 5-én hunyt el élete 35-, tanárságának 8-, házasságának 7-ik évében, mélyen elszomorítva az egyetemet, — mely arczképét olajba festetten őrzi, — a már időközben elhalt özvegyet és a már felnevelkedő árva gyermekeket. Korbulyról az 1861-ben érettségi vizsgálatot tett tanulótársak 1881-ben, a husz éves találkozás emlékére kiadott Emlékkönyvben azt irták, hogy „jelen emlékkönyvünk körét túlhaladná elhunyt jelesünk társadalmi állásáról és irodalmi működéséről kimerítőleg megemlékezni; ez úgy is közönségesen tudva van. Ennélfogva kötelességünknek tartjuk csak annak megemlékezésére szorítkozni, hogy halálával legjelesebb társunkat veszítettük el.“

E sorokat több mint 10 év után mi is ismételjük, azon hozzáadással, hogy jó emlékét mindig tiszteletben fogjuk tartani s azon leszünk, hogy kimagasló alakját a törekvők elébe követendő példányképül állítsuk! („Armenia“ 1895. évfolyam. Dr. Gopcsa László.)

6. Fejezet. Lomperdi Korbuly Bogdán.

A hazai Korbuly-család legkitünőbb és a magyar-örménység egyik legnemesebb tagját mutatom be mélyen tisztelt olvasóimnak, midőn „lomperdi“ Korbuly Bogdánról a következő — őszinte, tisztelő szív szózalta — méltányos sorokat írom... Habár néhány ízben kötelességszerűen már szólottunk e folyóirat hasábjain a hazai örménység tiszteletre méltó Nesztoráról elismerő cikkekben; de eleget nem szólottunk. A ki sok jót tesz, arról sokszor kell a nyilvánosság előtt is — megemlékezni. Az

áldott jótékonyt követésre méllő példa gyanánt oda kell állitanunk a nagyközönség elébe — gyakran; mert „Exempla trahunt: A példa vonz“. . . . A most mult év október 6-ika, midőn a bőkezű Úr gyémántmenyekzőjét tartotta, kedvező alkalmat nyújtott nekem arra, hogy üdvözlőtül megírjam ezt a szükséges dolgozatot, melyből látszik, hogy a derék Korbuly-család felviszi családfáját az első században (Kr. u.) élt Árdzruni-Corbulo római hadvezérig, ki Caligula római császárnak sógora volt.

Korbuly Bogdán Szamosújvártól született 1816. máj. 24-én. Korbuly Vártán pap, ki közeli rokona volt, keresztelte és bérálta meg. Atyja Korbuly Kristóf és nagyatyja Korbuly Gergely volt. Anyja keresztneve Anna volt; keresztanyja híres főbiránk: Novák Mártonnak nővére: Jakabffy Emanuelné, Novák Margit volt. Miután a helybeli „privata scola“, melynek egyik főtárgyát — az akkor divott tanrendszer szerint — az Alvari-féle latin versek (Quae maribus solum tribuuntur, mascula sumto“) képezték, — osztályait elvégezte, szülői a néhai Misug Káluszd szamosújvári kereskedőhöz adták, innen Gyulafehérvárra ment Bublic kereskedőhöz; harmadik főnöke a jőnevű kolozsvári üzlettulajdonos Pattantus volt. Ismeretei gyarapítása végett másfél évet töltött Bécsben, azután visszatért Kolozsvárra, hol Korbuly és Mártonfi Iársas cég alatt 1845-ben kereskedést nyitott. Nemsokára Mártonfi Brünbe ment; Korbuly egyedül maradt kereskedésében. . . . És ezt a szolid céget, melyet most a megnyerő és finom bánásmóddal bíró Korbuly vezetett, a főnemesség, mely ezen új kereskedés tulajdonosát még a Pattantus-féle kereskedésből jól ismerte, — sűrűn látogatta.

Korbuly ezen időtől kezdve nemcsak az anyagi vagyonoskodás terén haladt előre, hanem öntanulással napról napra szellemi ismereteit is inkább meg inkább gyarapította. Tekintélye nőttön nőtt.

1846. október 6-án vette el nőül Bogdánffy Gábor postamester egyetlen leányát Margitot, ki boldog férjét két gyermekkel ajándékozta meg. Fia Géza jogi tanulmányainak befejezése után házassági frigyre lépett Korbuly Ilonával, azután Lompérdre ment gazdálkodni. Habár szerető

szülei ekkor már igen gazdagok voltak, még sem akart a jól nevelt fiú készből élni, hanem elkezdett dolgozni; de házasságának ötödik évében — a derék szülők kimondhatatlan nagy fájalmára, kiragadta a kérlelhetlen halál az eszes fiút mívelt nejeinek ölelő karjai közül. 1890. decz. 25-én vert utóljára jó szive. Két fiúgyermeket hagyott hátra vigaszul. — Korbuly Bogdán egyetlen leánya Ida a fejedelmi nemzetségből eredt nagybarcsai Barcsay Domokoshoz ment férjhez. E házassági frigyét Isten nem áldotta meg gyermekekkel.

Lomperdi Korbuly Bogdán színházi intendáns.

felvitte az intendánságig, az anyagiakban pedig a Bánffy-Hunyadon és Lompérden levő két nagy uradalom tulajdonos úra lett. És Korbuly vagyonát nem használja egyedül a maga kényelmére, juttat abból a szegényeknek is elegendet. Arról, mit a közintézeteknek ad, nem is szólok, mert az ügyis ismeretes. Ezen kívül lelkes pártolója az irodalomnak és művészetnek is!

Korbuly később felhagyott a kereskedéssel és bankot alapított; 28 év óta áll két tekintélyes pénzügyintézet élén az, ki a szamosújvári tanoda befejezése után a világ leg-híresebb akadémiájára: az élet iskolájába iratkozott volt. Nem egy örmény ifjú végezte el már ezen híres iskolát kiváló eredménnyel! Avval a kitünő diplomával, mit ezen hírneves akadémiától kapott, lépett Korbuly az élet szinpadára... és Isten a becsületos, fáradhatatlan, szorgalmas munkát igen szép sikerrel jutalmazta meg: a szellemi téren

anyagiakban pedig a

A „Magyarország és Nagyvilág“ (XV. évfolyam. 1878. 27. szám) Korbuly Bogdánról a többek közt ezeket mondja: „A nemzet a közügyekért áldozó fiai számát szaporítja, hiveinek sorát neveli, sőt önmagát becsüli meg, ha elismerő azokhoz, kik különböző munkássági téreken szolgálva, a haza javát és a közműveltség ügyét előmozdították; a sajtó akkor valódi képviselője a közvéleménynek s tisztét úgy teljesíti hiven, ha az érdemes hazafiak iránti elismerésnek méltó kifejezést ad, erkölcsi elégtételül azért, hogy jót műveltek s így buzdít hasonlóra másokat is. E kötelességet teljesítem én azon férfi irányában, a ki huzamos gond, hív fáradozás és nagy áldozatok által a magyar

nyelv és színügy s ekképen műveltségünk gyarapodására évek folytán oly mérvű befolyást gyakorolt, hogy azáltal műveltség. történetünk tárgyává lett. Kolozsvár egyik kiváló polgárát, az ottani nemzeti színház volt inténdánsát értem, a ki négy év előtt (1874), midőn a legrégebb állandó magyarszínház fennállása — a felséges királyné fényes segélye mel-

[Korbulyné Bogdány Margit.

lett is — kétségessé vált,¹ s Erdély főrangúí közt gróf Mikó áldozatainak folytatója nem akadt — egy színházválasztmányi gyűlésen, hazafias hévvel lelkesülve, azon ajánlatot tette: „Hogy ha senki sem, ő átveszi a fenyegetett létü színház ügyét oly módon, hogy a lehető nyereség a színházé, a lehető veszteség övé legyen“... és e kimondott szó után négy évig biztosította a gondjai alá vett intézet

fennállását, szervezte ott a fővárosi után a legjobb vidéki szintársulatot; a színházakra nézve egész Európában legnehezebb időkben nem hagyta elesni, de fenntartva erőteljes kézzel s látható lendületet adva kivált a komoly drámai és népszínműveknek, nem kívánt érte intendánsi tiszteletdíjt, nem hasznot, de ha szükség volt, pótolta a működő személyzet fizetését, költve sajátjából a ruhatárra és fizetéspótlásul 55.000 forintnál többet.”

És az iránt, ki a nemzeti ügyért ily nagy áldozatot hozott, nemcsak az erdélyrészi közvélemény fejezte ki legmelegebb elismerését, hanem az Uralkodó, ki az érdemeket nem szokta jutalmazatlanul hagyni, „lompérdi“ előnévvel a magyar nemesek sorába emelte. — Korbuly pedig, ki majdnem minden kolozsvári közintézménynek lelkiismeretes, munkás tagja, tovább dolgozott; mert ő, ki soha sem kért nemességet, a valódi nemességet az erénytelen munkában kereste...

7. Fejezet. A lompérdi Korbuly-család czimerlevele.

Korbuly-család czimere.

Mi első Ferencz József stb. Emlékezetül adjuk, ezennel tudatván mindenekkel, kiket illet, hogy a Mi személyünk körüli Miniszterünk előterjesztése folytán kegyelmes tekintetbe és figyelembe vevén hívünk Korbuly Bogdán kolozsvári nemzeti színház-választmányi tag Felségünk és Felséges Uralkodó Házunk iránti tántorithatlan hűségét és azon érdemeit, melyeket Felségünk és Felséges Uralkodó Házunk érdekében, nemkülönben Magyarhon és társországaiknak javára az idő különbözősége és alkalom szerinti hazafias tevékenysége és áldozatkészsége, — továbbá a magyar nyelv és színművészet, de különösen a kolozsvári

magyar nemzeti színház körül, a nyári színház építtetése, a mutatkozott hiányoknak sajátjából pótlása, a ruha-, valamint a szer- és könyvtárnak új, költséges szerekekkel való gazdagítása, a művészi erők csoportosítása és az előadások technikai diszének fejlesztése által magának szerzett, nevezett Korbuly Bogdánt és általa hites neje született Bogdánfi Margittól származott Géza nevű fiát és Ida nevű leányát s Isten áldásából netán ezután születendő mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékát és maradékát, mind az imént említett kiváló érdemekért, mind pedig királyi kegyelmünk és kegyelmességünknel fogva, melylyel dicső emlékezetű Elődeink a boldogult magyar királyok példájára mind azt, ki Felségünk és Felseges Uralkodó Házunk és Magyarországunk szent karonája iránt szép, jó és nemes tettek által magának érdemeket szerezni és az erény ösvényét követni törekszik, jutalmazni és hathatós buzdításul a jutalom kitünő és maradandó jelével és emlékével földiszíteni szoktuk, királyi hatalmunkból

Korbuly Géza.

és különös kegyelmünk- és kegyelmességünköl Magyarországunk és társországai valóságos, igaz, régi és kétségtelen nemesei közé és sorába már 1878 évi pünkösdi hó 1-én kelt legfelsőbb határozványunkkal felveendőnek tartottuk, királyi kegyelmünk és kegyelmességünk bővebb tanuságául neki még a lomperdi előnév használhatóságát megengedvén úgy, hogy ezentúl jövőö örök idődig fennevezett Korbuly Bogdán s mindkét nem-

beli valamennyi törvényes ivadéka és maradéka a lomperdi előnév használata mellett mindazon jogokkal élhessen és birhasson, melyekkel említett Magyarországunk és társországainak valóságos, igaz, régi és kétségtelen nemesi eddigelé törvény, vagy hajdani szokás szerint bármikép éltek és birtak, vagy élnek és birnak. Mely iránta tanusított legfelsőbb királyi kegyelmünk és kegyelmességünk bővebb tanuságául s a valóságos, igaz, kétségtelen nemesség örök időkig fenmaradandó jeléül neki és mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékanak és maradékanak következő czimert vagy nemesi díszjelt adtunk és engedtünk: Egy álló arany-vitéz-vért, jobbra kék félszög vonal által keresztül húzva, melyen két arany-gabona-kéve fekszik, a vonal feletti mezőben, a vért bal-szögletében természetes színű álarcz alálebegő kék szalagokkal, az alsó mezőben pedig egyenesen felállított horgony látható. A vért felső főszélén koronázott nyílt lovagsisak nyugszik, jobbra, balra kék arany-sisak takarókkal, a sisak koronájából két arany-hegyü kékszinű bivaly szarv között egyenesen felállított fekete horgony-emelkedik, — a két szarv felső nyílásának mindegyikében három arany buza-kalász van tűzve.

Korbuly [veje]: **Barcsay Domokos**

Kegyelmesen elhatározván és megengedvén továbbá, miszerint ezen czimert vagy nemesi díszjelt jövődő örök időkig többször nevezett és ezentúl már nemes lomperdi Korbuly Bogdán mindkét nembeli valamennyi törvényes

ivadékai- és maradékaival együtt Magyarországonk s társországai valóságos, igaz, gyökeres és kétségtelen többi nemeseiként mindazon joggal, melylyel ugyanazok törvény vagy hajdani szokás szerint éltek és birtak, vagy élnek és birtak, viselhesse és használhassa ezen valóságos, igaz és kétségtelen nemesi czímmel, hogy Őt és mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékát és maradékát minden rendű, állapotú, hivatalú, méltóságú és tekintetű egyének felruházottnak s diszesítettnek tartsák és ismerjék nemcsak akarjuk, de kegyelmesen parancsoljuk. Minek emlékeül és örök jeléül többször említett lomperdi Korbuly Bogdánknak s mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékának és maradékának apostoli magyar királyi függő pecsétünkkel megerősített jelen czimeres nemesi kiváltság-levelünket tartottuk kegyelmesen kiadandónak és engedendőnek. Kelt a Mi őszintén kedvelt Hivünk nagyságos Báró Wenkheim Béla valóságos belső titkos tanácsosunk, Szent-István magyar királyi jeles rendünk nagy keresztés vitéze, Lipót-rendünk és az olasz királyi Mórítz és Lázár-rend nagykeresztése, a török császári 1-ső osztályú Medjidie-rend birtokosa és Személyünk körüli magyar miniszterünk kezei által Bécsben, Ausztriában böjtmáshava harmincegyedik napján, az Ur ezernyolczszázhetsvenkilencedik, Uralkodásunk harminczegyedik évében.

Barcsayné Korbuly Ida.

Ferencz József s. k.

Báró Wenkheim Béla s. k.

Hasznos életet élt az, ki idejét folytonos munkásságban töltötte. A mi méltóságos*) Urunk becses idejéből — leszámítva a gyermekkort — egy percz sem telt el munkátlanul („Multi juvant homini nonaginta in assiduo labore exacti anni:“ Nagy gyönyörűségére van az embernek a szakadatlan munkában eltöltött kilenczven év). De a mi, főrendü származással bíró Urunk boldog napjait nemcsak munkával töltötte, hanem ezenkívül még imádkozott és jót is tett: életének legnagyobb része tehát imádság, munka és a jó cselekedet gyakorlásában telt el („Oravit, laboravit“ et virtutem coluit). Mind a három itt említett nagyrabecsülendő szép tulajdonság arról tesz hangos tanuságot, hogy jubilált mélyen tisztelt Nesztorunk örmény szülöktől sajátította el azokat...

Befejezésül ama nevezetes magyar püspök szavait hozom fel, ki egy ízomban így szólott: „Ha a jó Isten egy zsidónak (Mathuzálem) oly sok évet adott, egy derék magyar-örménynek: a kitünő eredettel bíró, bőkezű Korbuly Bogdánnak is fog legalább százhusz évet adni.“

Éljen jó egészségben az emberi kor legvégső határáig: „Vivat ad summam senectutem.“ (Cicero).

SZONGOTT KRISTÓF.

KURUCZOK ÉS ÖRMÉNYEK.

I. TÖKÖLY IMRE MEGTÉR A KATHOLIKUS HITRE.

A magyar nemzetnek az őshazában való alakulásától kezdve a honfoglaláson, a kurucz időkön, az utolsó

*) Habár megérdemlett magyar nemessége ‚nagyságos‘ czimét hozott a házhoz, de főrendü (aristokrata, mágnás) örmény származásánál fogva megilleti a ‚méltóságos‘ czim. — Nagyságos czimét viseltek ugyan Erdély fejedelmei is, de mivel korunk a főrendüeket méltóságolja, mi is jogosan a ‚méltóságos‘ czimrel tiszteljük született aristokratánkat, kinek hírneves Árdzruni családjából nemcsak fejedelmek és uralkodók vették eredetöket, de egy kelet-római császár is: Árdzruni Leó, ki Bizáncz trónján uralkodott, méltóságos Korbuly Bogdán törzsfájáról szakadt le... És itt kérdem, hogy van-e valaki széles e hazában, ki törzsfáját oly messzire felvihetné, mint Korbuly Bogdán, kinek egyik őse Kr. előtt 150-ben már helytartó-uralkodó volt. A Korbuly Bogdán ősei tehát 2055 éves multtal dicsekedhetnek!

szabadságharczon át a legújabb korig az örménységnek mindig jelentős és jóhatású szerepe volt e nemzet életében. Érdemes volna erről beható monografiát írni, illetőleg kiegészíteni és összefoglalni Lukácsi, Szongott, Merza Gyula és mások ebbeli tanulmányait.

Érdekes és rokonszenves szerepök volt az örményeknek a kurucz korszak bujdosóinak életében, halála körül és hazahozatala alkalmából. Erre nézve akarok néhány adatot összeállítani.

Bevezetésül rámutatok Tököly Imre katolizálásának némely örmény vonatkozására.

Tököly Imre luteránus volt. Néhány nappal halála előtt kelt végrendeletében arra kéri mostoha fiát, II. Rákóczi Ferenczet, hogy Erdélybe vagy Magyarországra kivitetvén, egy luteranus, kerített kulcsos városnak a templomába temettesse el. — Kivánsága csak 200 év múlva teljesült. A nemzet a kézmárki luteránus templomba temette el nagy pompával.

De Tököly végrendeletében csak a testéről intézkedett. A lelkével másképpen rendelkezett, midőn 1704-ben a katolikus hitre tért. Ez az áttérés teljesen törvényes volt, és ezt csak a kánon szerinti ritussal lehet megváltoztatni, nem pedig papiron, egy végrendelet polgári ügyiratával. A míg tehát nem lehet hitelesen bizonyítani azt, hogy Tököly egyházi szertartással tért vissza a luteranus vallásra, addig őt törvényesen katolikusként kell tekinteni.

Tököly megtérésének főtényezője Caschodus Jakab freiburgi születésű jezsuita atya volt, Mechitárnak, a mechitáristarend megalapítójának bizalmas barátja, kit az egykorú források az örményekkel való bensőséges érintkezéseért „Pater armenorum” melléknévvel emlegetnek.

A XVIII. század elején három kiváló jezsuita buzgokodik Konstantinápolyban és keleten a katolikus hit terjesztésében: Caschodus (Cachod) Jakab, Braconnier Ferencz és Du Ban. Caschodus Zrinyi Ilonának bizalmas embere volt és sok bajában segítője; ő eszközölte ki, hogy Zrinyi Ilona — kivánsága szerint — a galatai jezsuita templomban temettessék el. A jezsuiták gyakran ellátogattak Nikomédiába, és ott egy kisebbszerű missió-állomást is tartottak Zrinyi Ilona haláláig.

Dr. Nicolaus Nilles jezsuita „Symbolae ad illustrandam historiae ecclesiae orientalis in terris Coronae S. Stephani“ czimű híres művében, mely két kötetben Insbruckban jelent meg 1885-ben, és az örményekre nézve is sok fontos adatot tartalmaz (különösen: De Unione Armenorum sub sacra Corona, II. köt. 915—933. l.) így ír Cachodusról (l. 98. l.): „Et in ipso eius marito Tökölío ad fidem catholicam convertendo cum P. Braconier praeclare laborasset.“ Quae vero in conversione Tökölíi praestiterat, Caschodus eum suis in missione sodalibus, ea Cardinali (Kollonich) maxime probari debebant quo ex apostolicis patrum studiis pateret, idcirco eos in rebellium consuetudinem se dedisse iis dumque multa annos familiariter usos fuisse, ut apostolorum more omnibus omnia facti, omnes facerent salvos.“

Ezen áttérésről a többi források így emlékeznek meg: Timon Sámuel jezsuita Epitome chronologica rerum Hungaricarum et Transilvaniarum, Claudiopoli, 1737. (282. l. az 1704. évnél) „Emericus Tökölí ex Turcia in Hngariam revertens in ipso itinere ultimo morbo corripitur, jam antea, exemplo conjugis religiose decedentis inductus, Romana sacra, ejurato Luthero, amplexus, de admirans noxis catholice poenitens, vitam pia morte clausit.“

Falman Mihály, konstantinápolyi osztrák követ a bécsi hadi tanácshoz 1705. január hó 27-én irt jelentésében az áttérésről így emlékezik meg: „Uebrigens ist vor einigen monathen der Pater superior der hiesigen französ. Jesuiten wegen des gedachten Tökölí in aller geheimb von hier nach Rom abgereiset, dem Papsten seine Bekehrung zum Catholischen Glauben vorzutragen.“ (L. Hurmuzaki Eudoxius, Documente privitoare la istoria Romanilor, Bucuresci, 6. kötet, 25. l.).

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „AURORA“ könyvnyomdája.
